

אקדמיה

ידיעון האקדמיה ללשון העברית • אדר תשפ"ג

ריאיון עם נשיא האקדמיה

פרופ' אהרן ממון מוכר לנו, אנשי האקדמיה ללשון העברית, כחוקר וכמרצה. אנו מכירים את מחקריו על חוכמת הלשון בימי הביניים ועל לשונות היהודים, את עיסוקו היסודי בקטעי הגניזה ואת תרומתו החשובה למפעל מסורות הלשון. לרגל בחירתו לנשיאה החדש של האקדמיה נגשנו איתו לריאיון על הדיבטים הידועים פחות של חייו, על ילדותו במרוקו, העלייה ארצה בנעוריו, הבחירה ללמוד לשון, וגם על עשייתו למען שימור התרבות של יהודי ספרד והמזרח.

המשך בעמוד 2

חגיגת שבוע העברית

הסכת מבית האקדמיה

לקראת העברית הפיקה האקדמיה הספֵת בן שישה פרקים המספר על תחיית הדיבור

העברי ועל הדמויות העיקריות שתּרמו לתהליך המופלא הזה.

ההסכת עוסק במפעליהם של אליעזר בן-יהודה וחיים נחמן ביאליק, בהטמעת העברית במערכת החינוך, במורים העבריים הראשונים דוגמת יצחק אפשטיין ובגננות העבריות הראשונות כמו אסתר שפירא ואלישבע גיסין אפרתי, וכן במלחמת השפות ובפעולותיו של גדוד מגיני השפה.

עוד בגיליון

- מן הנעשה באקדמיה
- אהרן ממון, "כמעט למדתי מתמטיקה ולא לשון עברית"
- למד לשונך – מונחי אלמונים
- כרזות יום העברית בסימן מאה שנה למות אליעזר בן-יהודה

באירוע נישאו חמש הרצאות: ד"ר **דלית אסולין** דיברה על מאפייני העברית החרדית הנבדלת מן העברית הכלל-ישראלית, על המעבר מיידש לעברית, והכירה לקהל את עגת הרחוב החרדי המשמשת בימינו. "תחיית השפה לפי האידאולוגיה החרדית הקנאית היא תהליך מכוון של חילון העברית. מילים מקראיות הפכו למילים של יום יום, התוצאה היא חילול הקודש. הקנאים רואים בעברית חילול לשון הקודש ומשווים לפעמים את לשון הקודש ליי. כמו שייך ברגע שגוי נוגע בו הופך לייך נסך ואסור לשתיה, כך לשון הקודש, ברגע שהגוי, במקרה שלנו – החילונים הציונים, נגעו בה, הפכה לטמאה."

ד"ר **תמר קציר** דיברה על אוצר המילים בתקופת התחייה ועל השינויים שהתחוללו בו בתקופה זו. "ריבוי פרשנויות למילה אחת היה יכול להתקיים רק בזמן שהעברית הייתה בעיקר לשון כתב ולא היה לה מרכז אחד מובהק. בתקופת התחייה, כשהעברית הפכה ללשון אופפת כול, נוצרה האחדה בדרכי ההבעה. משעה שאנשים חיו כאן יחד, והשפה הייתה שימושית ויום-יומית, הוראה אחת ניצחה ואילו שאר ההוראות נעלמו."

המשך בעמוד 6

האקדמיה ללשון העברית פתחה את שבוע העברית באירוע עשיר ומהנה בתיאטרון ירושלים בשיתוף עיריית ירושלים (ט"ו בטבת תשפ"ג, 8 בינואר 2023).

כאלף איש פקדו את התיאטרון בערב ירושלמי קריר ונהנו ממגוון הרצאות, רבי-שיח, סדנאות מקצועיות, פעילויות לילדים ומפגשים מרתקים. את האירוע חתמו שני מופעים: הזמר **רמי קלינשטיין** אירח את היוצרת **צרויה להב** במופע מקורי של שיריהם המשותפים. לאחר המופע התכנס הקהל לצפות במרתון המְצַחֵק (סטנד-אפ) העברי הראשון, בהשתתפות שבעה קומיקאים צעירים.

פרופ' אהרן ממון: "אנחנו חוגגים היום את הנס החי המהלך, הבעט. אנחנו חוגגים את תקומת העברית והחייאת הדיבור כשפה לאומית זה כמאה וארבעים שנה. אליעזר בן-יהודה זכה לראות כמו עיניו ולשמעו כמו אוזניו את נס התגשמות חזון העצמות היבשות של יחזקאל בארבעים שנות חייו בארץ."

פרופ' אהרן ממן: כמעט למדתי מתמטיקה ולא לשון עברית

מראיינת: רות שטרן

שבוע התאקלמתי לגמרי והשלמתי עם המצב החדש. כשחזרתי לשיבה אחרי חופשת סוכות הראשונה, התחלתי להפנים שלפניי פרק זמן ארוך עד שאזכה לראות שוב את הבית, ולכן אני וכמה ילדים מריש החלטנו לברוח הביתה, מצפרו לפאס ומשם למכנאס. עד מכנאס הגענו לפי התכנון המקורי, אך שם חיכה לנו רבי מכלוף שניאור מן הישיבה והחזיר אותנו לשיבה. בברחה הזאת זכיתי לראות

מחזה נדיר: המלך מוחמד החמישי ביקר במכנאס באותו זמן לירות את אבן הפינה של בית החולים שנקרא על שמו, ואנחנו הלכנו לקבל את פניו. עמדנו בין המון אדם בשדרה הראשית וחיכינו לבואו. ואז הגיעו לשדרה אופנוענים מבהיקים, אחריהם דהרו פרשים על סוסים, ולבסוף הופיע המלך במלוא הדרו, עומד חשוף במכונת פתוחה שנסעה לאיטה, וכל העם מתבונן בו, מוחא כפיים וקורא "עֲאֵשׁ אֶלְמֶלְכֵנוּ!" [יחי המלך!] רק כפסע חצץ בינינו לבינו. אמר לנו הרב שניאור שהיינו בבחינת "חוטא נשכר", גם ברחנו מן הישיבה וגם נהנינו ממחזה נדיר.

ממן בר מצווה בגיל עשר, מוקדם מן הגיל הרשמי. ריש, מרוקו

הבריחה לארץ ישראל

עד מתי למדת בשיבה? • כשהגעתי לגיל 16 וחצי נאלצנו לברוח ממרוקו לארץ ישראל. אבא היה גזבר של הקרן הקיימת לישראל, הוא היה מוכר עצים של קק"ל ובעוון זה נתפס וישב בכלא. הוא עבר מערכאה לערכאה במשך שנתיים עד שהגיע לבית הדין הצבאי העליון. עורך הדין בן עטר הזהיר אותו שמבית הדין הזה לא יוצאים בחיים, ולכן היינו חייבים לברוח. כל הרכוש של המשפחה שועבד כדי לשחד את המערכת ולשחרר את אבא. אני חושב שהמוסד היה מעורב בהברחה שלנו כיוון שעלינו ארצה בחיפזון, כמו שבני ישראל יצאו ממצרים. טסנו בטיסה רגילה למרסיי, לטיסה הגענו ישירות ללא ביקורת, עלינו על המטוס והוא המריא מייד. במרסיי העולים בדרך כלל היו מחכים במחנה המעבר "ארנאס" חודשים רבים, לפעמים גם שנה ויותר, ואילו אנחנו הגענו ארצה ממרסיי תוך חמישה ימים. כאשר הגענו ארצה גיליתי חידוש עצום: השפה שהכרתי מהתורה ומרש"י, מן הסידור ומן ההגדה של פסח – את השפה הזאת מדברים באופן יום-יומי. הודות ללימודי הקודש יכולתי לדבר באופן שוטף מהרגע שהגעתי לארץ ישראל.

מה עשית אחרי העלייה ארצה? • לאחר חצי שנה של עבודה בחקלאות בקיבוץ יפתח, למדתי במדרשה למורים ביד בנימין. שם פגשתי לראשונה את משה בר-אשר שהיה המורה שלנו ללשון. המפגש הזה הוסיף להט להתלהבות שלי מהלשון העברית, ובעקבותיו בחרתי ללמוד אחרי השירות הצבאי לשון באוניברסיטה. לפני שעליתי ארצה רציתי ללמוד משפטים או מתמטיקה, והמפגש עם העברית המדוברת בארץ ושיעורי הלשון של בר-אשר הטו את הכף ועשו את שלהם.

מתן תורה פרטי

• נתחיל מהתחלה, ספר לי קצת על ילדותך. נולדתי בריש שבמחוז תאפילאלת במרוקו לדוד ולשמחה ז"ל. בבית דיברו ערבית-מרוקאית וזו הייתה שפת אימי.

• מתי למדת עברית?

בערב חג השבועות לפני גיל ארבע עשו לי טקס מתן תורה פרטי, כמו לכל הילדים שהגיעו לגיל הזה. דודי, אחי אימי, ר' אברהם חמו זצ"ל, הכין לי לוח מעץ וכתב עליו את אותיות האל"ף-בי"ת. את הלוח מרחו בדבש כדי שתורת ה' תהיה מתוקה בפי, ואני ליקקתי אותו בהנאה. בגיל חמש הלכתי לתלמוד תורה ושם למדתי לקרוא עברית, ובגיל שש-שבע כבר ידעתי לקרוא תורה עם פירוש רש"י. אני זוכר שכשרש"י הזכיר את מחברת מנחם הסתקרנתי ורציתי לדעת איך נראתה המחברת הזאת. האם היו בה קישוטים? ציורים? רק כשהגעתי לאוניברסיטה למדתי שזהו מילון. כעבור שנתיים העבירו אותי מתלמוד התורה לבית הספר אליאנס. איך זה קרה? אחותי הגדולה שלמדה באליאנס העירה להורים שלנו שלא יתכן שאלמד רק תורה, ולא אכיר כלל את התרבות הכללית במרוקו. למרות גילה הצעיר ההורים הסכימו איתה וכך התחלתי את כיתה א' באיחור של שנה, אבל מהר מאוד השלמתי את מיומנות הקריאה והדיבור בצרפתית.

אני זוכר שכאשר רש"י הזכיר את מחברת מנחם הסתקרנתי ורציתי לדעת איך נראתה המחברת הזאת. האם היו בה קישוטים? ציורים?

• איפה למדת לימודי קודש?

בגיל 12 וחצי התחלתי ללמוד בשיבה התיכונית "בית דוד" בעיר צפרו במרוקו. בשיבה למדנו לימודי קודש ולימודי חול: בבוקר – קודש, אחר הצהריים – חול, ובערב – מוסר. הרבנים בשיבה יצרו בה אווירה מיוחדת מאוד, ובזכותם התפילות בשיבה היו תפילות מעולם אחר. מעולם בחיי לא התפללתי בהתרגשות כפי שהתפללתי בשיבה. אפילו במלחמת יום כיפור כאשר לחמתי בחזית המצרית בתעלה, והיינו מטווחים יומם ולילה, לא התפללתי כך. אז התפללתי בחרדה, חרדת המלחמה. בשיבה התפללתי בהתרגשות, מתוך קדושה. עוד זכורים לי מן הישיבה שיעורי המוסר של חודש אלול והימים הנוראים. הם היו זעקה מתמשכת החודרת אל הלב, חזקה הרבה יותר מתקיעות השופר. היינו מדקלמים יחד את המשפטים מספר המוסר של הרא"ש, ועד היום מהדהדת באוזניי הזעקה העצומה של שמונים או מאה בחורים: "להתרחק מן הגאווה בתכלית הריחוק".

ולבסוף הופיע המלך במלוא הדרו, עומד חשוף במכונת פתוחה שנסעה לאיטה, וכל העם מתבונן בו, מוחא כפיים וקורא "עֲאֵשׁ אֶלְמֶלְכֵנוּ!" [יחי המלך!] רק כפסע חצץ בינינו לבינו.

"חוטא נשכר"

• איך התמודדת עם הפחדה מן ההורים בגיל הזה? זה היה אתגר עצום לילד בן 12 וחצי. בגלל המרחק הגדול מן הבית חזרנו הביתה רק פעמיים בשנה: בפסח ובסוכות. בשבוע הראשון בשיבה בכל פעם שנזכרתי בבית נתקפתי געגועים ובכיתי בדמעות שליש, אבל אחרי

כיוון שבהתחלה הייתי ספקן, ניגשתי לנושא באדישות. לא הייתי בטוח שהוא יפיק משהו. לקחתי לידי עט, ניסיתי לכתוב והעט לא כתב. בשלב הזה חשבתי לעצמי: הדוקטורט הזה ממאן להיכתב! לבסוף התגברתי על המחשבות האלה והחלטתי לעשות עבודת חלוץ. בחרתי במילון של דוד בן-אברהם אלפאסי והתחלתי לבחון בו את הנושא. ברגע שצילתי פנימה גיליתי אוצרות ופנינים שלא עלו על דעתי. נפקחו עיני והבנתי למה טנא רצה שאכתוב על הנושא הזה. כשסיימתי את העבודה על אלפאסי ידעתי שיש בידי דוקטורט. רכשתי כרטיסיות באקדמון ואספתי ממצאים משאר חכמי הלשון מס"ג עד אבן-ברון, באופן שאפשר לי למיין אותם, וכך נכתבה העבודה תחילה על גבי שנים-עשר אלף כרטיסיות.

ועדת ביטון

- תוכל לספר קצת על ועדת ביטון?

בשנת 2016 פנה שר החינוך נפתלי בנט לארז ביטון והציע לו לעמוד בראש ועדה שמטרתה להעצים את מורשת יהדות ספרד והמזרח במערכת החינוך. ארז ביטון פנה אליי בבקשה לסייע לו בריכוז הוועדה.

- מה עשיתם בוועדה?

לצורך העבודה הקמנו ועדות משנה מקצועיות: ועדה לענייני אקדמיה ומחקה, ועדה להוראת ההיסטוריה, ועדה להוראת הספרות ועוד. ניהלנו שיחות אינטנסיביות במליאת הוועדה ובכל ועדה לעצמה. נפגשנו עם למעלה מ-120 חוקרים וגם עם אישים שהציגו לפנינו ציפיות וצרכים מתוך הקהילות שהם מייצגים. עצוב היה לגלות כמה מעט מתרבות יהודי ספרד והמזרח משולב במערכת החינוך.

בסוף הגשנו את הדוח ואת כל ההמלצות לשר החינוך. ביקשנו שיקים ועדת מעקב שתהיה אחראית לישום הדוח, אבל הוא לא הסכים. בסופו של דבר, בעצם זה שהדוח מונח באתר משרד החינוך ושמתייחסים אליו ונזקקים לו יש כבר משהו טוב. זאת הייתה משימה לאומית חשובה בהחלט.

טקס פרס קוטשר הראשון. מימין לשמאל: אומנית הבמה רחל טנא, פרופ' אבא בן-חיים, ממון, פרופ' בר-אשר. האוניברסיטה העברית, 1976

נשיא האקדמיה

- כיצד אתה רואה את תפקידך כנשיא האקדמיה?

אחרי האבות המייסדים שהתו את הדרך גם במילון ההיסטורי וגם במזכירות המדעית ובאגף המחשוב, הדרך סלולה למדי. אני משתדל ללכת בנתיבים שהתוו הנשיאים הקודמים. הם טרחו להקים דברים מהמסד, לבסס, לקבוע נהלים וכו'. מעכשיו צריך רק להשגיח ולבדוק שהכול מתנהל למישרין. אני מנסה לקדם ב"סעיפים הקטנים" שאפשר לקדם, ולאמיתו של דבר עדיין לומד את התפקיד המתאגר. אני נפעם מדברים רבים שנחשפתי אליהם בתפקידי החדש, מהעבודה שנעשתה עד כה ומהכישורונות הנדירים של העובדים, וכן מהאהבה ומהמסירות לאקדמיה. התחושה שלי היא שהעובדים מרגישים שליחות, וזה נכס יקר ערך.

צילומים: אהרן ממון, אוסף פרטי

ממון (מימין) עם ה"חברותא" למתמטיקה, פרופסר מימראן, לימים פרופ' למתמטיקה באוניברסיטת שטרסבורג. ישיבת "בית דוד", צפון, מרוקו, 1962

שנים עשר אלף כרטיסיות

- אילו נושאים עניינו אותך בזמן הלימודים?

באוניברסיטה למדתי בחוג ללשון העברית ובחוג לשפה וספרות ערבית וענייני אותי נקודות ההשקה בין שתי השפות האלה. בתואר הראשון למדתי אצל פרופ' דוד טנא ז"ל סמינר על מדקדקי ימי הביניים ובעיקר למדנו בו את כתבי חיוג. רציתי לכתוב עבודה סמינריונית בקורס הזה, וכעבור שבוע נתן לי טנא שישה דפים מצולמים לבן על גבי שחור מגניזת קהירי ללא סיגנטורה. שאלתי אותו מה אני צריך לעשות בזה? לקרוא? לפענח? לתרגם? ענה לי טנא: "זאת העבודה שלך". הבנתי שאני צריך להתמודד בעצמי עם הדפים האלה מן ההתחלה ועד הסוף. הלכתי לספרייה והתחלתי לקרוא. ראיתי שם בליל של ערבית, עברית וארמית. לאט לאט הבנתי שזה מילון אנגרמטי, והבנתי שמלאכתי היא להוכיח שזהו מילון של רב האיגי גאון, כתאב אלחאוי (ולא למשל החלק השביעי מדקדוקו של אבר-אלפרג' הרון או מילון שלישי). וכך עשיתי. פיענחתי את הטקסט, תרגמתי אותו, כתבתי עליו הערות והוספתי מבוא גדול. בסופו של דבר התפרסה העבודה על פני 167 עמודים בכתב יד, והיא זכתה בפרס קוטשר הראשון.

מעולם בחי לא התפללתי בהתרגשות כפי שהתפללתי בישיבה. אפילו במלחמת יום כיפור כאשר לחמתי בחזית המצרית בתעלה, והינן מטווחים יומם ולילה לא התפללתי כך.

בעבודת הגמר של התואר השני חשבתי לתומי שארחיב את הנושא הזה, אך להפתעתי אמר לי טנא "כתאב אלחאוי הוא כבר שלך, עכשיו תעבור לעברית של הקראים", והפנה אותי לעסוק בפרקים מ"ספר נעימות" של טוביה בן-משה הקראי. הספר עסק בתאולוגיה של חכמי הקראים שהייתה זרה לי לחלוטין. לאט לאט התוודעתי לעולם המושגים, פיענחתי את הטקסט וכתבתי את עבודת הגמר.

בתואר השלישי רציתי לעבוד על העברית של התיבונים. סקרנה אותי שאלת ההבדל בין העברית המתורגמת של טוביה בן-משה הקראי ובין העברית שלהם מאה שנה מאוחר יותר. ואולם טנא הציע שאכתוב על השוואת הלשונות עברית, ערבית וארמית בתפיסה הבלשנית של חכמי הלשון בימי הביניים. היה לנו ויכוח, והוא התארך והלך כיוון שטנא היה אדם ליברלי מאוד שאהב לשמוע את דעת הזולת. לבסוף קיבלתי את דעתו. בשלב זה הוא הזמין את פרופ' בר-אשר כמדריך שני בייחוד בגלל הזיקה לארמית.

כיוון שבהתחלה הייתי ספקן, ניגשתי לנושא באדישות. לא הייתי בטוח שהוא יפיק משהו. לקחתי לידי עט, ניסיתי לכתוב והעט לא כתב. בשלב הזה חשבתי לעצמי: הדוקטורט הזה ממאן להיכתב!

שְׁטִית שִׁיטִית

■ (השם המדעי: Acropora)

סוג זה הוא מן האלמוגים הנפוצים והמגוונים ביותר בים סוף (ובעולם כולו). במפרץ אילת יש יותר מעשרה מינים של שיטית, כולם מעונפים ולרובם מראה דמוי שיט. אחד המינים הבולטים – מין תְּחוּם לים סוף – מזכיר את נוף עץ השיטה, ומכאן השם.

מְצַלְעוֹן מצולעון

■ (השם המדעי: Paramonastrea)

במרבית האלמוגים החיים בצורת מושבה כדורית – הפוליפים יוצרים צורות מעגליות, אך בסוג זה הפוליפים וקירותיהם נוטים להיות זוויתיים. כך נוצר מראה כוורת עשוי מצולעים (לרוב מחומשים או משושים). מן המינים בסוג זה אחד בלבד נמצא בים סוף.

נִפְתּוּלִית

■ (השם המדעי: Gyrosmilia)

בסוג יש מין אחד בלבד, הנפוץ בעיקר במערב האוקיינוס ההודי ובים סוף. הפוליפים הבודדים של הנפתולית כמעט אינם נראים משום שהם מסודרים בעמקים צרים ופתלתלים המוקפים מעין רכסים מתפתלים, ומכאן השם.

אַלְמֹגָלִיל אלמוגליל

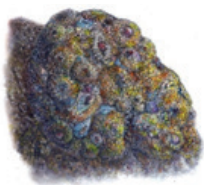
■ (השמות המדעיים: Rhizopsammia, Cladospammia)

במשפחת האלמוגליליים לפוליפים מבנה גלילי מוארך, ומכאן השם (הלחם של אֶלְמֹגָגֶלִיל). השם ניתן לשני סוגים שההבחנה ביניהם קשה במיוחד, גם לאנשי מקצוע. גם שמות אחרים במשפחה קשורים לגליל: תַּדְגָּלִיל, גְּלִילִית. חלק מאלמוגים אלו נפוצים בעיקר בסביבות עמוקות וחלקם מצויים בסביבות רדודות בתוך מערות וכוכים חבויים בשונית הטבעית או על מצעים מלאכותיים.

חֶף

■ (השם המדעי: Acanthastrea)

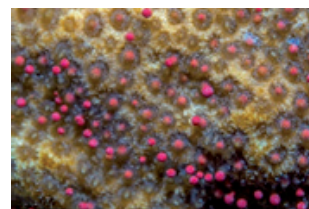
לשלד של אלמוג זה מבנים רבים דמויי שיניים או קוצים שאפשר לזהותם גם תחת הרקמה החיה של האלמוג העוטפת את השלד, ומשווה לאלמוג מראה מחוספס ומשונון. שמו נגזר מן המילה חֶף 'שן המפתח'. לחפן שלל צבעים וגוונים, ובדרך כלל הוא גדל בצורה ה'מרפדת' את השונית.

■ (השם המדעי: *Dipsastraea*)

אַלְמוֹגַן

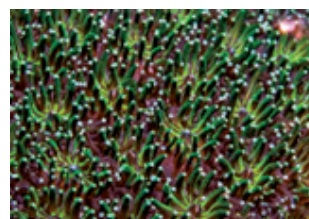
האלמוגן הוא אחד הסוגים הנפוצים והבולטים בשוניית האלמוגים. מרבית מיני האלמוגן יוצרים מושבה כדורית בעלת פוליפים מעוגלים וגדולים יחסית (כ-1-3 ס"מ) המופרדים בקירות שלד ברורים. כמו רוב אלמוגי האבן הוא חד-ביתי, כלומר מייצר בו זמנית גם ביציות וגם תאי זרע. בתצלום – אלמוגן בעת רבייה משחרר צְבָרִים ורדרדים של ביציות ותאי זרע למים הפתוחים.

■ (השם המדעי: *Galaxea*)

דְּשָׁאן-עֵז

הסוגים במשפחת הִדְשָׁאָנִיִּים פורסים את זרועות הצייד הירקרות שלהם במשך היום (ולא רק בלילה כמרבית האלמוגים). יש שהם מכסים שטח נרחב המזכיר מדשאה. דְּשָׁאן-עֵז תוקף ומחסל את כל שכניו בעזרת זרועות הצייד הארוכות שלו. לעיתים צבעיו עזים כבתצלום.

■ (השם המדעי: *Platygyra*)

מוֹחֵן

לסוג כמה מינים בים סוף, ולרובם מראה של עמקים רחבים וארוכים שבהם נמצאים הפוליפים. העמקים מופרדים ברכסי קירות מתפתלים. למבנה זה ולצורת המושבה הכדורית או החצי-כדורית מראה דמוי מוח.

■ (השם המדעי: *Turbinaria*)

חֶסְתִית

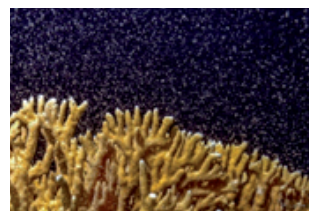
הסוג כולל כמה מינים הנוטים לגדול במפלסים בצורת מגשים ההולכים ומתקפלים ככל שמושבת האלמוג גדלה. מראהו מזכיר כרוב או חסה, ומכאן שמו. מושבות אלמוגים מסוג זה יכולות לגדול לגדלים מרשימים של עד כמה מטרים.

■ (השם המדעי: *Millepora*)

אַלְמוֹג-אֵשׁ

הסוג קיבל את שמו בשל צריבתו החזקה במיוחד. אלמוג-האש אינו שייך לסדרת אלמוגי האבן אלא למחלקת ההידרתיים. במחזור החיים המורכב שלו יש שלב של מדוזה זעירה החיה שעות ספורות ומשמשת לצורכי רבייה בלבד. לאחר שהמדוזות פולטות את תאי הרבייה למים הפתוחים הן מתפרקות. בתצלום – מושבת אלמוג-אש בעת שחרור המדוזות.

בעלונים אלו מבוחר שמות של סוגי אלמוגים שאושרו במליאת האקדמיה במרחשוון תשפ"ג (נובמבר 2022, ישיבה שפא). תודה לד"ר תום שלזינגר, המומחה לאלמוגים בוועדה לזואולוגיה, על העזרה בהכנת עלונים אלה. איורים: טוביה קורץ. תצלומים: ד"ר תום שלזינגר.

אני רואה הרבה התעסקות בצורה של השפה. אני אישית באה ממקום של מסר, אני משתמשת בצורה כדי להעביר מסר, והוא הרבה יותר חשוב לי. אני משתמשת בשפה בתור קומר כדי לבנות משהו, ואני לא מתייחסת לקודש הקודשים של החומר עצמו, אלא לדבר שהוא מביא ומשאיר אחריו."

ברב השיח הרביעי השתתפו **אפרת אנזל** (מנחה), **הילה אלפרט**, **יאיר היידן**, **ד"ר אראלה טהרלב בן שחר** ו**ד"ר רוביק רוזנטל**, הם דיברו על הקשרים בין תרבות האוכל בישראל ובין השפה העברית.

רמי קלינשטיין: "אני נאחזתי כאן בתרבות הזאת כמו מישהו שנאחז על צוק של ה, נאחז ולא רוצה לעזוב. מבחינתי זאת תמיד מלחמה בלתי פוסקת על הנוכחות שלי בתוך התרבות הזאת."

במקביל לכל אלה התקיים מפגש בין המשורר **ארז ביטון** ו**בלהה בן-אליהו**. השניים שוחחו על שירתו ועל מקומן של שפת האם הערבית והשפה "המאהבת" העברית ביצירתו.

עוד התקיימו באירוע שלוש סדנאות: **כנרת יפרח** הנחתה סדנה בכתיבה שווינונית, **ד"ר ברוך דן** הנחה סדנת ניקוד ו**שלו פרפל** הנחה סדנת תעתיק לפי כללי התעתיק של האקדמיה ללשון העברית.

גם הילדים נהנו ממגוון פעילויות: הצגה לילדים מבית תיאטרון אורנה פורת, סדנה עם **דורית קדרי-דודוב** על סיפורה המיוחד של העברית ועל התפתחותה לשפה שאנחנו מדברים בה היום, שעת סיפור לילדים בהשתתפות שחקנים ופעילות יצירה – קיר צביעה שמספר את סיפורה של העברית.

גילי ברהלל: "המתרגמים משקיעים השקעה רבה כדי ליצור אשליה של טבעיות."

הערב נחתם במופע **רמי קלינשטיין** מארח את **צרויה להב**. השניים שוחחו על מאפייני יצירתם המשותפת ועל הקשר שלהם לשפה העברית. את השיחה ליווה **רמי קלינשטיין** בביצוע מיטב להיטיו פרי עטה של צרויה להב. **רמי קלינשטיין:** "שם בתוך הטקסט אחד הדברים שאני מקבל ממך הוא חופש. בשרים שלך אין חריזה בכל שורה. את תמיד משאירה את השורות פתוחות וזה משאיר לי המון מקום לשחק, השורות הפתוחות מאפשרות לי לעוף."

צרויה להב: "רמי, אתה נולדת בניו-יורק ושפת האם שלך היא אנגלית, ומצד שני אתה אחד המלחינים הגדולים שהשפיעו על התרבות הישראלית ושמשפיעים עליה עד היום. החידה הגדולה בעיניי זאת השפה העברית

גילי ברהלל, מתרגמת סדרת הארי פוטר לעברית, דיברה על האתגרים שליוו אותה בתרגום הסדרה ועל ההתלבטויות הכרוכות בעברות של מילים מעולם הפנטזיה. "אנחנו, המתרגמים, משקיעים השקעה רבה כדי ליצור אשליה של טבעיות. בתרגום הספר התפסן בשדה השיפון שאני עובדת עליו כעת אני מנסה לשחזר כמה רבדים של שקר: השקר הראשון הוא השקר של הסופר שמתחפש לדמות, לנער בן 17. השקר השני הוא השקר שלי – לנסות לכתוב עברית כאילו היא אנגלית, וגם לנסות לכתוב עברית עכשווית שתהיה נאמנה לאנגלית של לפני שמונים שנה. זה אתגר גדול יותר מלתרגם את הארי פוטר ולהמציא מילים שכלל אינן קיימות במילון. כי על הארי פוטר אף אחד לא יכול להגיד 'זה לא אמין. קוסמים לא באמת מדברים כך'."

פרופ' **יהודית הנשקה** דיברה על העברית המזרחית המהלכת בישראל, על מקורותיה, דרכי הילוכה ומקומה החברתי והגאוגרפי. "אני מבקשת לסתור את הטענה בדבר הקשר המדומה בין לשון משובשת ודלה ובין לשונם של ישראליות וישראלים מזרחיים."

גיל חובב, סיפר על תולדות חייו של אבי סבו אליעזר בן-יהודה, ותיבל את דבריו בסיפורים משפחתיים מענגים.

ד"ר דלית אסולין: "לשון הקודש, ברגע שהחילונים הציונים נגעו בה, הפכה לטמאה."

באירוע התקיימו ארבעה רבי-שיח: ברב-השיח הראשון נידונה השאלה מה אליעזר בן-יהודה היה חושב על העברית של ימינו, והשתתפו בו **ורד ליון-ירושלמי** (מנחה), **רונית גדיש**, **ד"ר אבשלום קור** ו**ד"ר רוביק רוזנטל**. ברב-השיח השני התנהל דיון סוער בשאלת השוויון בין המינים בשפה העברית, והשתתפו בו **ענבל גזית** (מנחה), **דפנה איזנרייך**, **ד"ר קרן דובנוב**, **עירית לינור** ו**ד"ר עמית קמה**.

רמי קלינשטיין: "את תמיד משאירה את השורות פתוחות, וזה משאיר לי המון מקום לשחק, המון מקום לעוף."

ברב-השיח השלישי השתתפו **לירון זייד** (מנחה), **אקו**, **רון ביטון**, **יוסי גיספן** ו**קובי לוריא**, והם שוחחו על מקומו של התקן בפזמון העברי ועל הגבלת היצירה שעלולה לנבוע ממנו. יוסי גיספאן: "למה להיות מובכים מעברית תקינה, מעברית נקייה? היום הרחוב מאוד אלים ואני חושב שגם לשפה יש חלק בזה, וכדי להביא את השפה התקנית להמונים ולדור הצעיר האקדמיה ללשון חייבת להתכתב עם השפה הנוכחית". אקו: "בדיון הזה

מן הנעשה באקדמיה

אצלך. הקשר שלך אל העברית הזאת שהיא חדשה יחסית בחייך. אתה יכול לספר לנו קצת על הסוד הזה? איך אתה קשור כל כך לעברית עד כדי כך שאתה מרגיש את רזי הרזים שלה כשאתה מלחין?" רמי קלינשטיין בתשובה: "מבחינתי להיות ישראלי ולעסוק בעברית זה לא מובן מאליו. זה מובן מאליי לישראלים שזאת השפה הראשונה שלהם. אני נאחזתי כאן בתרבות הזאת כמו מישהו שנאחז על צוק של הור, נאחז ולא רוצה לעזוב עם כל הקושי. התרבות, המילים והמנגינה. מבחינתי זאת תמיד מלחמה בלתי פוסקת על הנוכחות שלי בתוך התרבות הזאת".

לאחר מופע הסיום השתתף הקהל במרתון המצחק "עברית זה לא צחוק! או שכן?" בהשתתפות נועם אונגר, יוס'ה, גיא אדלר, מתן פרץ, כרמל נצר, טל ראשון וכרמל צאיג. במהלך האירוע הוצגה בתיאטרון התערוכה האלפבית של אליעזר בן-יהודה – תערוכת איוורים בהשראת חידושיו של מחיה השפה העברית.

החידוש האהוב ביותר של בן-יהודה גלידה

לכבוד יום העברית שנחגג השנה בסימן מאה שנים למותו של אליעזר בן-יהודה, הזמינה האקדמיה ללשון העברית את הציבור לבחור את החידוש האהוב מחידושיו. אלפי ישראלים השתתפו במיזם ובחרו במקום הראשון את המילה גלידה. בן-יהודה חידש את המילה הזאת על בסיס המילה הארמית גְלִיד שפירושה "קרח", ובזיקה לשמו האיטלקי של המאכל – גֵ'לָטו.

מילת השנה בולען

לרגל יום העברית האקדמיה הזמינה את הציבור לבחור את מילת השנה. מתוך עשרות רבות של הצעות למילים מועמדות שהגיעו מן הציבור נבחרו תשע מילים: בולען, משילות, הזיה, חמלה, אקלים, מגדר, על מלא', רוגלה ומשכנתה. המילים האלה הועמדו להצבעה באתר האקדמיה ללשון העברית, ומתוכן נבחרה המילה בולען.

מן הנעשה באקדמיה

- בכ"א במרחשוון תשפ"ג (15 בנובמבר 2022) התקיים במטה אונסק"ו בפריז הכינוס "העברית כאוצר מורשת האנושות: עבר הווה ועתיד" ביוזמת ארגון בני ברית העולמי בשיתוף אונסק"ו. בכינוס השתתפו נשיא האקדמיה פרופ' אהרן ממן, נשיא האקדמיה לשעבר פרופ' משה בר-אשר וחברי האקדמיה פרופ' סיריל אסלנוב והסופרת גיל הראבן.
- בח' שבט תשפ"ג (30 בינואר 2023) נערכה באקדמיה ישיבת מליאה חגיגית לכבוד פרופ' משה בר-אשר לרגל סיום כהונתו כנשיא האקדמיה.
- בכ"ט שבט תשפ"ג (20 בפברואר 2023) נערך כינוס משותף של האקדמיה ללשון והאקדמיה למדעים "מאה שנה למותו של אליעזר בן-יהודה – עיונים במפעלותיו ובמפעלות בני דורו".

חדש בהוצאת האקדמיה

- עיונים פילולוגיים ובלשנים בעברית ובערבית מאת עובד האקדמיה, ד"ר אמיר געש. הספר מרכז כמה ממאמריו בצירוף מבוא מקיף ומפתח.
- המשנה בביזנטיון: מסורת הלשון של כתב יד קיימברידג' למשנה מאת חברת האקדמיה, פרופ' יהודית הנשקה. הספר מתאר את לשון חכמים המשתקפת בכ"י קיימברידג', שנכתב במאה הט"ו באחת מארצות הים האגאי.

ברכות

לחבר האקדמיה פרופ' יעקב בן-טולילה לרגל קבלת פרס מפעל חיים מטעם הרשות הלאומית לתרבות הלידנו. הפרס ניתן לו על מחקריו החשובים על החכמה – הספרות היהודית של צפון אפריקה.

גם השנה הפיק המדור לקשרי הקהל ערכת כרזות חגיגית שנמכרה לבתי הספר ולכל המעוניין לרגל שבוע העברית ולציון שנת המאה למותו של אליעזר בן-יהודה. בערכה כרזה גדולה המציגה את סיפוריהן של כמה מן המילים שחידש בן-יהודה השגורות בפי כולנו ושמונה כרזות מאוירות הסוקרות תחנות במפעל תחיית הלשון העברית: החזון, המילון העברי, הילד העברי הראשון, בית הספר העברי הראשון, ועד הלשון, מלחמת השפות, ולבסוף העברית במאה העשרים ואחת.

ועד הלשון קם בירושלים!

למרים בבית הוסטו העבריים חסרי חסמים עבריים כשישנים בתחנות הלשון. הם ראו עניין בחזון בנות שילבו את הלשון הישנים בעברית ואת עם נעתם ספור ועד הלשון העברית בתחנות ב"יחודיה ההתחלית והעברית החדשה.

הידעת?
בית הוסטו העבריים הוקם בירושלים בשנת 1908. מטרתו הייתה לשקם את הלשון העברית ולהפוך אותה לשפת הדיבור היומיומית. הוועד הוקם על ידי אליעזר בן-יהודה וד"ר יצחק אייזיק ויצמן.

לומדים עברית בעברית

בית הוסטו העבריים הוקם בארץ ישראל בתום כניסתו של המנדט הבריטי. מטרתו הייתה לשקם את הלשון העברית ולהפוך אותה לשפת הדיבור היומיומית. הוועד הוקם על ידי אליעזר בן-יהודה וד"ר יצחק אייזיק ויצמן.

הידעת?
בית הוסטו העבריים הוקם בירושלים בשנת 1908. מטרתו הייתה לשקם את הלשון העברית ולהפוך אותה לשפת הדיבור היומיומית. הוועד הוקם על ידי אליעזר בן-יהודה וד"ר יצחק אייזיק ויצמן.

זו שפה נהדרת, לא תהיה לי אחרת

הידיש נוצרה בשפה העברית. היא שפה ייחודית עם מילים עבריות. היא שפה ייחודית עם מילים עבריות. היא שפה ייחודית עם מילים עבריות.

הידעת?
השפה היידישית נוצרה בשפה העברית. היא שפה ייחודית עם מילים עבריות. היא שפה ייחודית עם מילים עבריות.

אם נמה העברית אלפיים, נו אז מה?

השפה העברית היא שפה עתיקת יומין (בת יותר מ־3,500 שנה), אך בתקופת הגלות הממושכת שימשה העברית בעיקר שפת קודש. בחיי היום-יום דיברו יהודים בתקופה זו בשפות הארצות שבהן הם חיו.

הידעת?
בקהילות היהודיות בארצות השונות נוצרו שפות מיוחדות: יידיש, לדינו, ערבית-יהודית ועוד. שפות אלו התבססו על השפה המקומית בכל ארץ, שולבו בהן מילים עבריות והן נכתבו באותיות עבריות.

100 שנים למותו של אליעזר בן-יהודה
האקדמיה ללשון העברית קשרי קהל